

■ УДК 165.9:130.2

А. А. Савченко, кандидат культурології, м. Харків

ІНФОРМАЦІЯ ТА КУЛЬТУРА ЛЮДИНИ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Розглянуто питання взаємозв'язку інформації та культури людини, їх ролі у формуванні особистості, суспільства й соціокультурного простору сучасності. Окреслено соціально-культурну проблематику в контексті актуалізації впливу інформації на еволюцію людини, суспільства та культури. Висновано: завдяки інформації зазнає змін природа людини, формуються її біологічна структура та культура, що сприяє творчому розвитку й самореалізації, є результатом і причиною розвитку внутрішньої самосвідомості людини і суспільства загалом, що і сприяє їх еволюції.

Ключові слова: *культура, людина, інформація, соціокультурний простір, свідомість, суспільство, еволюція, навколишнє середовище.*

А. А. Савченко, кандидат культурологии, г. Харьков

ИНФОРМАЦИЯ И КУЛЬТУРА ЧЕЛОВЕКА В СОЦИОКУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Рассмотрены вопросы взаимосвязи информации и культуры человека, роли в формировании личности, общества и социокультурного пространства современности. Обозначена социально-культурная проблематика в контексте актуализации влияния информации на эволюцию человека, общества и культуры. Сделан вывод о том, что благодаря информации преобразуется природа человека, формируются его биологическая структура и культура, что способствует творческому развитию и самореализации, это является результатом и причиной развития внутреннего самосознания человека, общества в целом, что и способствует их эволюции.

Ключевые слова: *культура, человек, информация, социокультурное пространство, сознание, общество, эволюция, окружающая среда.*

A. A. Savchenko, Candidate of Culturology, Kharkiv

INFORMATION AND HUMAN CULTURE IN SOCIO-CULTURAL SPACE

The article considers the issues of interrelation between information and culture of human, their place and role in shaping a personality, society, and socio-cultural environment of the present. The author represents the socio-cultural issues in the context of actualization of information influence on the evolution of man, society and culture. It is concluded that due to information, human nature is transformed, its biological structure and culture are formed, which contributes to the creative development and self-realization of a person, and is the result and cause of the development of the internal self-consciousness of man and society as a whole, which also contributes to their evolution.

Key words: *culture, man, information, socio-cultural space, consciousness, society, evolution, environment.*

Постановка проблеми. Осмислення соціокультурного простору є однією з найактуальніших проблем сучасності, оскільки саме в результаті його впливу формуються всі сфери людської життєдіяльності, сучасна культура, пріоритети розвитку, світосприйняття та спосіб життя людини як суб'єкта спільної соціальної творчості. У суспільстві посилюється роль природничих наук в обговоренні традиційно-гуманітарних проблем, зокрема розвитку й еволюції людини, її культури, внутрішнього світу, життєдіяльності. У зв'язку із цим у різних наукових галузях відбувається пошук світоглядних змістів, спостерігається орієнтація на системність і розвиток як на найважливіші характеристики буття. У суспільстві зростає розуміння значущості духовності, провідної ролі культури у формуванні нової цілісної картини світу й людини. Її загальнокультурний зміст визначається долученням людства до подолання проблеми вибору життєвих стратегій, пошуком нових шляхів еволюційного розвитку. Розуміння людської природи та її ролі в культурній еволюції зумовлює гармонійний взаємний розвиток людини, суспільства і природи. Отже, культура людини, перетворення її внутрішнього світу, виявлення факторів і механізмів еволюції, місця й ролі у формуванні соціокультурного простору нині є головними питаннями сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових джерелах (Липтон, 2010, 2013; Пригожин, 1985; Шпорк, 2013; Lumsden, Wilson, 1981) спостерігається посилення зацікавленості природою й унікальністю людини, висловлюється концепція про те, що саме навколишнє середовище інформаційно впливає на людину, генетику, формує її культуру. У наукових дослідженнях інформація дедалі активніше розглядається як фундаментальна складова будь-якого об'єкта наукових досліджень та як невід'ємна складова всіх явищ і процесів, що відбуваються в природі й суспільстві, а її роль у формуванні еволюції людини й суспільства є ключовою (Колин, 2010; Ларионов, 2015). Дослідження в галузі біофілософії та соціобіології, нові природничі відкриття у сфері генетики, екології, етології, епігенетики (*Биофилософия*, 1997; Ванюшин, 2013; Липтон, 2013; Lumsden, Wilson, 1981) свідчать про те, що людина містить в собі єдність законів природи і суспільства, а її життєдіяльність являє собою єдине цілісне утворення. Згідно з висновками цих досліджень, людина інформаційно долучена до процесів взаємодії з навколишнім середовищем на всіх рівнях буття.

Мета статті — дослідити взаємозв'язок інформації та культури людини, їх місце та роль у розвитку людини, суспільства й формуванні соціокультурного простору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Людина є темою дослідження багатьох дисциплін. Н. Ф. Федоров, Н. А. Умов, П. А. Флоренський, К. Е. Цюлковський, В. І. Вернадський, А. Л. Чижевський аналізували проблеми, пов'язані з життєдіяльністю людини в суспільстві. У філософії космізму людина характеризувалася як істота, котра перебуває в процесі розвитку, але поки ще не є досконалою, проте має здібності та потенціал творчо перетворювати навколишній світ і власну природу. Грунтуючись на принципі енергоінформаційної суті процесу самоорганізації Всесвіту, феномен

еволюції людини пояснювався рівнем і ступенем взаємодії людини з «космопланетарною» енергією для вможливлення свого розвитку (Коваленко, 2005). Ця точка зору збігається з давньокитайською філософією, у якій наголошувалося на тому, що людина повинна розвивати свій внутрішній енергетичний потенціал для того, щоб гармонійно й повноцінно співіснувати з природою і не домінувати над нею (Маслов, 2006). Таким чином людина не вирізнялася з природного середовища, а її внутрішній потенціал набував розвитку саме в системі природи.

Сучасні дослідження свідчать, що інформаційний обмін притаманний абсолютно всьому, що існує у Всесвіті. Енергоінформаційний підхід, який набуває розвитку в соціокультурному просторі сьогодення, обґрунтовує тезу про два вирішальні параметри для відбору системи – інформація й енергія, точніше їхню сукупність. При цьому інформація є зовнішнім чинником, а енергія – внутрішнім, системним. Ступінь розвитку цих факторів системи проявляється під час енергоінформаційного обміну людини із середовищем (Дульнев, 2000; Информациология и космоэнергетика, 2004; Петров, 2003).

Ідея щодо впливу енергоінформаційного підходу на культуротворчі процеси набула поширення в розвиткові еволюціоністської парадигми культури. Інформація, з ґносеологічної точки зору, передбачає необхідність виявлення синтезу природного і культурного у формуванні буття, світогляду людини, способі її життєдіяльності.

Відомо, що немає буття поза культурою, як і немає культури поза буттям. Культура постає як явище природне, одна із ланок енергоінформаційної складової еволюції, що пов'язує людину з природою та Всесвітом, сприяє її розвитку, формує світогляд, вірування, цінності й переконання. Життя людини складається з різних взаємодій, на які вона реагує відповідно до певної ситуації і згідно зі своїм внутрішнім станом та світосприйняттям. Отже, рівень свідомості й мислення безпосередньо впливає на буття людини, котра через активні, свідомо-вольові дії творить існуючу реальність та формує власну культуру.

Зауважимо, що інтегруючим началом у розумінні соціокультурної природи людини є теорія синергетики – наука про самоорганізацію, яка досліджує феномени нелінійності, нерівноваженості, глобальних взаємодій і універсальної еволюції (Пригожин, 1985). Саме застосування ідей синергетики дозволило поглянути на людину як на самоорганізовану та саморегулюючу систему, що здатна сама себе вдосконалювати (Лешкевич, 2001). Ідея самоорганізації пропонує нове бачення людини як органічної складової природи, провідної ролі середовища перебування людини, як простору можливих шляхів її культурної еволюції (рис. 1).

Слід зазначити, що питання впливу середовища людини на її розвиток нині є предметом наукових досліджень. Так, праці в галузі нового наукового напрямку – епігенетики, науки, яка досліджує механізми регуляції активності генів, що не пов'язані зі зміною самої структури ДНК (Липтон, 2010, 2013), свідчать про вплив навколишнього середовища, досвіду люди-

ни, якого вона набуває в процесі життя, на її генетику. Стверджується, що, окрім генетичного механізму передачі спадкової інформації від покоління до покоління, існує ще й епігенетичний механізм, завдяки якому відбуваються зміни на генному рівні. За висновками епігенетики, саме навколишнє середовище відіграє головну роль в активності тих чи інших генів, а біологічні й генетичні процеси в організмі людини безпосередньо зумовлені інформаційною взаємодією із цим середовищем і людина цілком здатна впливати на свою біологічну структуру.

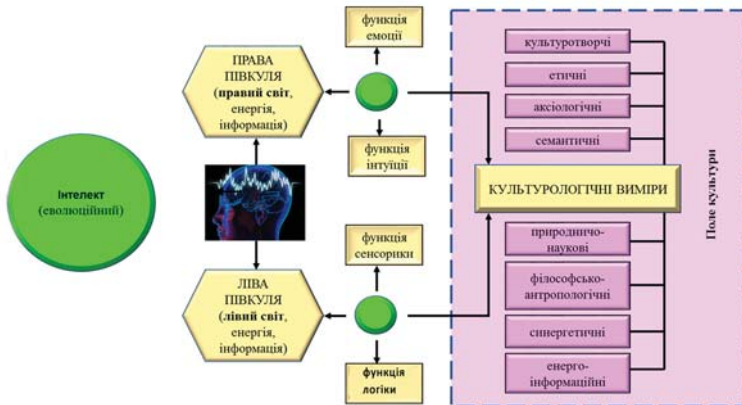

Рис. 1. Синергетична природа культурної еволюції людини

Власне, науковці в галузі епігенетики стверджують, що саме навколишнє середовище, а не ДНК, що функціонує в ядрі, визначає дії клітини (Липтон, 2013, с. 68). Інформаційний потік, який керує живою матерією, починається з сигналів навколишнього середовища, які впливають на активність генів, а потім трансформується в біологічні реакції організму, проходячи через клітинну мембрану, що діє одночасно як шкіра і мозок клітини. І цей потік інформації більше не вважається односпрямованим (Липтон, 2010, с. 235).

Зауважимо, що інформація в такому разі є тим чинником, який поєднує зовнішню матеріальну форму людини та її внутрішній, духовний світ, сприяє формуванню мислення, світогляду людини та її культурологічних характеристик. Отже, людина через інформаційну наповненість у біологічній формі відображає внутрішню інформаційну суть. Таким чином, за допомогою постійного інформаційного обміну та взаємодій з навколишнім середовищем, свідомого відбору якісної інформації відбувається розвиток людини, формуються її поведінка, мислення, спосіб життя, свідомість і, зрештою, культура. Отримання й сприйняття нової інформації сприяє розширенню свідомості, зміні параметрів біологічної форми людини, що якісно змінює її енергоінформаційну природу та культуру. Власне, чим складні-

шою є система, що самоорганізується, тим розвиненіша й довершеніша є культура цієї системи.

Отже, можна з упевненістю зазначити, що інформація сприяє формуванню культури людини, яка набуває розвитку саме завдяки інформації. Таким чином, інформація та культура людини становлять єдине ціле, певний симбіоз, що сприяє еволюції людини, постійно реалізується в ній, проявляючись у різних взаємодіях, спільній і індивідуальній діяльності, бутті та її способі життєдіяльності, культурних практиках, створенні тих чи інших об'єктів. Таке розуміння існування інформації та культури, ймовірно, суголосне гіпотезі про бінарну структуру Всесвіту, яка містить два плани реальності: світ матеріальних об'єктів і інформаційне, або семантичне, поле — певну сферу інформації, що вможливає існування, функціонування та розвиток усього того, що прийнято вважати сферою ідеального у світі культури.

Висновки. Підсумовуючи, відзначимо: у результаті інформаційних взаємодій у соціокультурному просторі набуває розвитку певне суспільство, у межах якого формуються людина, її спосіб буття, світогляд, цінності, доміанти розвитку. Завдяки інформації зазнає змін природа людини, формуються її біологічна структура та її культура. Саме за допомогою культури людина набуває й відтворює досвід своєї життєдіяльності. Взаємодіючи зі світом природи, соціумом людина зазнає його впливу і своєю діяльністю впливає на нього. Таким чином у соціокультурному просторі сьогодення підтверджуються думки відомих учених про природну здатність людини творчо перетворювати власну природу та навколишній світ, їх взаємопов'язаність і неподільність.

Оскільки людина є активною, творчою істотою, часткою єдиного цілого — Всесвіту, вона безпосередньо долучена до його енергоінформаційних процесів. Її природа є джерелом культури як такої, формує цінності й переконання. Саме культура сприяє творчому розвитку та самореалізації людини, є результатом і причиною розвитку внутрішньої її самосвідомості й суспільства загалом, що і сприяє їх еволюції.

Отже, саме завдяки свідомим, вольовим діям, спрямованим на розвиток, пізнання, розширення свідомості, людина змінює власне життя, формуючи культурологічні характеристики. Еволюція культури людини як діючого суб'єкта пізнання, біосоціальної істоти, свідчить, що реалізація закладеного в ній природою творчого потенціалу можлива в результаті тривалих і послідовних етапів внутрішньої самоорганізації та самовдосконалення. Тільки свідомо проходячи через ці етапи, людина здатна повною мірою розкрити свій потенціал, набувши досвіду узгодженості своїх думок та дій, спрямованих на розвиток себе і людства загалом.

Таким чином, інформація і культура являють собою єдине багатогранне й багатоаспектне ціле, що формує інформаційне поле культури, та змушують нас поглянути на соціокультурний простір як на складну мережу взаємодій різних складових. Основи взаємодії інформації та культури вможливають створення в суспільстві нових соціально значимих цінностей і

домінант розвитку, умов для творчого розвитку й самореалізації людини, виявлення її істотних характеристик та індивідуальних здібностей.

На нинішньому етапі взаємодія людини, природи і суспільства має бути усвідомленою. Через свою культуру людина повинна свідомо взаємодіяти з всіма цими структурами, беручи на себе відповідальність за наслідки своїх дій і думок. Вона має усвідомити необхідність змін і бути готовою долучати їх до свого життя. Розуміння сутності природи людини, її ролі в культурній еволюції людства, зміна ціннісних орієнтацій має сприяти ноосферній ко-еволюції людини і природи, їх спільному гармонійному розвитку, але це тематика подальших досліджень.

Список посилань

- Ванюшин, Б. Ф. (2013). Эпигенетика сегодня и завтра. *Вавиловский журнал генетики и селекции*, 17 (4/2), 805-832.
- Дульнев, Г. Н. (2000). *Энергоинформационный обмен в природе*. Санкт-Петербург: ИТМО (ТУ).
- Ерофеева, Е. А. (Ред.). (2004). *Информациология и космоэнергетика*, Сборник научных трудов. Всемирная академия комплексной безопасности, Дальневосточная народная академия наук. Хабаровск.
- Коваленко, С. В. (2005). *Философско-антропологические аспекты ноосферогенеза*. Дис. ... доктора философских наук: 09.00.01). Иваново.
- Колин, К. К. (2010). Философия информации и фундаментальные проблемы современной информатики. *Alta mater; Вестник высшей школы*, 1, 29-35.
- Ларионов, Ю. С. (2015). Концептуальное представление о целостности материального мира. *XI Международный конгресс и выставка, Сборник Интер-Экспо Гео Сибирь-2015*. (с. 157-168). Новосибирск.
- Лешкевич, Т. Г. (2001). *Философия науки: традиции и новации. Учебное пособие для вузов*. Москва: Издательство «ПРИОР».
- Липтон, Б. (2010). *Спонтанная эволюция: Позитивное будущее и как туда добраться*. Москва: ООО Издательство «София».
- Липтон, Б. (2013). *Умные клетки: Биология убеждений. Как мышление влияет на гены, клетки и ДНК*. Москва: ООО Издательство «София».
- Маслов, А. А. (2006). *Китай: укрощение драконов. Духовные поиски и сакральный экстаз*. Москва: Алетейа: Культурный центр «Новый Акрополь».
- Петров, В. А. (2003). *Танец Шивы, или Космический беспредел: введение в космоэнергетику*. Москва: Локид-Пресс.
- Пригожин, И. (1985). *От существующего к возникающему. Время и сложность в физических науках*. Москва: Наука.
- Шпорк, П. (2013). *Читая между строк ДНК. Второй код нашей жизни, или Книга, которую нужно прочитать всем*. (2-е изд.). Москва: Ломоносовъ.
- Lumsden, Ch. J., Wilson, E. O. (1981). *Genes, mind and culture. The coevolutionary process*. Harvard University Press.

References

- Vanyushin, B. F. (2013). Epigenetics today and tomorrow. *Vavilov Journal of Genetics and Selection*, 17 (4/2), 805-832. [In Russian].
- Dulnev, G. N. (2000). *Energy-information exchange in nature*. St. Petersburg: ITMO (TU). 135 p. [In Russian].
- Yerofeeva, E. A. (Ed.). (2004). *Informatiology and Cosmoenergetics: a collection of scientific papers*. World Academy of Comprehensive Security, Far Eastern People's Academy of Sciences. Khabarovsk. [In Russian].
- Kovalenko, S. V. (2005). *Philosophical and anthropological aspects of noosphere-genesis. (Doctor's thesis: 09.00.01)*. Ivanovo. [In Russian].
- Kolin, K. K. (2010). *Philosophy of Information and Fundamental Problems of Modern Informatics*. Alma mater: the bulletin of the higher school, 1, 29–35. [In Russian].
- Larionov, Yu. S. (2015). *A conceptual view of the integrity of the material world*. XI International Congress and Exhibition, Collection of Inter-Expo Geo Siberia-2015. (pp. 157-168). Novosibirsk. [In Russian].
- Leshkevich, T. G. (2001). *Philosophy of Science: Traditions and Innovations: A Textbook for Universities*. Moscow: PRIOR Publishing House. [In Russian].
- Lipton, B. (2010). *Spontaneous evolution: A positive future and how to get there*. Moscow: Sofia Publishing House. [In Russian].
- Lipton, B. (2013). *Smart Cells: The Biology of Beliefs. How thinking affects genes, cells and DNA*. Moscow: Sofia Publishing House. [In Russian].
- Maslov, A. A. (2006). *China: the taming of dragons. Spiritual quest and sacred ecstasy*. Moscow: Alethea: Cultural Center "New Acropolis". [In Russian].
- Petrov, V. A. (2003). *The Dance of Shiva, or Cosmic Lawlessness: An Introduction to Cosmoenergetics*. Moscow: Lokid-Press. [In Russian].
- Prigozhin, I. (1985). *From the existing to the emerging. Time and complexity in the physical sciences*. Moscow: Nauka. [In Russian].
- Spork, P. (2013). *Reading between the lines of DNA. The second code of our life, or the Book that you need to read to everyone. (2nd ed.)*. Moscow: "Lomonosov". [In Russian].
- Lumsden, Ch. J., Wilson, E. O. (1981). *Genes, mind and culture. The coevolutionary process*. Harvard University Press. [In English].

UDC [165.9:130.2]

A. A. Savchenko, Candidate of Culturology, Kharkiv
angelikasavch@gmail.com

INFORMATION AND HUMAN CULTURE IN SOCIO-CULTURAL SPACE

The aim of the article is to consider the issues of interrelation between information and culture of human, their place and role in shaping a personality, society, and socio-cultural environment of the present.

Research methodology. The author used the cultural approach that integrates the methods of scientific knowledge in philosophy, sociobiology, synergy,

genetics, epigenetics, which enabled to look at the socio-cultural space of the present as a complex network of interactions of various components — information and culture of man; the integrated method made possible the integration of the information sphere in the field of cultural studies and outlined the socio-cultural issues in the context of actualizing the influence of information on the development and evolution of man, society and socio-cultural space of the present.

Results. The author outlines the socio-cultural issues in the context of actualizing the influence of information on the evolution of man, society and culture. It is concluded that due to information, human nature is transformed, its biological structure and culture are formed, which contributes to the creative development and self-realization of a person, and is the result and cause of the development of the internal self-consciousness of man and society as a whole, which also contributes to their evolution

Novelty. The paper presents an attempt to substantiate the natural interconnection of human information and culture in the modern socio-cultural space.

The practical significance. The leading role of culture in the development of man and society in relation to the environment is substantiated. The research has important implications for cultural studies.

Key words: *culture, man, information, socio-cultural space, consciousness, society, evolution, environment.*

Надійшла до редколегії 07.09.2017 р.